

Danuta Lech-Kirstein  
Uniwersytet Opolski  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3467-7824>  
e-mail: [dlech@uni.opole.pl](mailto:dlech@uni.opole.pl)

## Człony dyferencjalne w śląskich nazwach geograficznych z komponentem *Berg / góra*

### Differential elements in Silesian toponyms with the *Berg / góra* component

#### Abstrakt

Przedmiotem artykułu są śląskie nazwy geograficzne z komponentem *Berg / góra* oraz tworzące je człony dyferencjalne. Materiał nazewniczy został opracowany na podstawie *Słownika etymologicznego nazw geograficznych Śląska* i zawiera nazwy pierwotnie niemieckie i polskie, a także nowe nazwy polskie zmienione przez Komisję Ustalania Nazw Miejscowych po II wojnie światowej. Celem prowadzonych badań jest porównanie sposobów kreacji nazw komponowanych w językach polskim i niemieckim. Metodologia językowego obrazu świata pozwala na podstawie tych nazw pokazać sposoby interpretacji i klasyfikacji rzeczywistości, hierarchię wartości i antropocentryczny punkt widzenia świata. Przenikające się na Śląsku nazwy polskie i niemieckie, choć różne z punktu widzenia słowotwórstwa, mają podobne człony odróżniające, mówiące o wielkości i kształcie obiektu, jego lokalizacji, charakterze topograficznym obiektu, występowaniu fauny i flory czy relacji między obiektem a człowiekiem, mogą być również odzwierciedleniem kultury materialnej lub duchowej. Śląsk jawi się jako kraina o bogatej symbolice oraz zróżnicowanym dziedzictwie językowym i kulturowym. Wnioski wskazują na spójność i podobieństwo onimicznych obrazów świata w obu językach.

**Słowa kluczowe:** nazwy geograficzne, Śląsk, onimiczny obraz świata, językowa interpretacja rzeczywistości

#### Abstract

The article concerns Silesian geographical names featuring the component *Berg / góra* ('mountain') and the differential elements. The analysed onomastic material comes from *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska* [*Etymological Dictionary of Geographical Names of Silesia*] and includes names of originally German and Polish origin, as well as new Polish names altered by the Commission for Determining Place Names after World War II. The study aims to compare the methods of compound name creation in Polish and German. Using the methodology of linguistic image of the world,

the research demonstrates how these names reflect interpretations and classifications of reality, hierarchies of values, and an anthropocentric perspective on the world. Polish and German names interwoven in Silesia, although distinct from the perspective of word-formation, share similar differential elements that describe the size and shape of an object, its location, topographical characteristics, the presence of fauna and flora, or the relationship between the object and humans. They may also serve as reflections of material or spiritual culture. Silesia emerges as a region of rich symbolism and diverse linguistic and cultural heritage. Findings of the study indicate that the linguistic images of the world represented by the discussed toponyms in both languages are similar to each other and coherent.

**Keywords:** geographical names, Silesia, toponymic linguistic image of the world, linguistic interpretation of reality

## 1. Przedmiot badań

Historyczny Śląsk, obszar leżący nad górną i środkową Odrą, jest terenem pogranicznym i przez to wielojęzycznym i wielokulturowym. W całej swej historii należał do Polski, Czech, Prus i Niemiec, stąd jego obraz onimiczny jest też mozaiką różnych wpływów językowych i kulturowych. Skomplikowane dzieje Śląska spowodowały, że nazewnictwo ma tu w dużej mierze charakter dwujęzyczny: polsko-niemiecki.

Przedmiotem artykułu są komponowane nazwy geograficzne Śląska zawierające niemiecki człon *Berg* lub polski *góra*<sup>1</sup>. Wśród tych nazw możemy wyróżnić toponimy (nazwy miejscowe: miast, wsi, przysiółków i osad), oronimy (nazwy górskie: gór, wzgórz i wzniesień) oraz mikrotoponimy (nazwy mniejszych obiektów terenowych: pól, łąk, obiektów leśnych). Wybór utożsamiającego członu rodzajowego w nazwach geograficznych jest nie tylko znaczący, lecz także wartościujący.

Dawny apelatyw *gora* notowany jest w słowniku prasłowiańskim w znaczeniu 'każde wzniesienie ponad równiną, każda wzniosłość, wypiętrzenie ponad teren płaski, równy; pagórek lub większa góra', 'wznoszące się strome zbocze; stok, wypiętrzony brzeg rzeki', 'góra porośnięta lasem iglastym', jako apelatyw w języku polskim funkcjonuje od XV w., ale już w wieku XII notowany jest w nazwach własnych (SP VIII: 94). Jak podają historyczne słowniki języka polskiego, *góra* to 'w naukowej terminologii: wyniosłość skorupy ziemskiej wysoka co najmniej 300 m nad poziomem morza i mająca budowę złożoną, powstała w wyniku działalności górotwórczej lub wulkanicznej; w znaczeniu nienaukowym: każde większe wzniesienie terenu,

---

<sup>1</sup> Zainteresowaniem objęłam tylko nazwy odapelatywne, wyłączając nazwy dzierżawcze i relacyjne.

odcinające się od niżej położonego otoczenia' (SD II: 1257); 'wierzchołek, szczyt' (SW I: 888); 'wyniosłość, wypukłość, nierówność, wywyższenie' (SW I: 889), a także zwykła 'kupa, gromada, stos', 'masa czegoś' (SW I: 888; SD II: 1258), 'zewnątrzna część czegoś, wierzch czegoś' (SXVI VIII: 11). Poza tym, biorąc pod uwagę znaczenie przenośne leksemu, *góra* jest też metaforą dobra, szczęścia, zdrowia, panowania i cnoty (Lakoff, Johnson 1988: 140). Wszystko, co na górze, jest wartościowane pozytywnie; metaforyczne znaczenia potwierdzają też słowniki: 'kierunek ku zenitowi, przestrzeń wyższa, sfera wyższa, wysokość' (SW I: 888), 'przewaga, wyższość' (SSStp II: 480), 'początek' (SWil I: 366), 'niebo, siedziba Boga i miejsce pobytu dusz zbawionych', 'Królestwo boże, Kościół' (SXVI VIII: 7). Podobne znaczenia leksemu *Berg* notują też słowniki niemieckie: 'wzniesienie terenu', 'skała wyraźnie górująca nad okolicą', 'wyższy (nierówny, dziki) teren', 'punkt kulminacyjny', 'duża ilość, różnorodność', 'sterta', a także 'przeszkoda, trudność', 'kopalnia, kamieniołom', 'pastwisko', 'kryjówka' czy 'winnica' (woerterbuchnetz.de).

Materiał nazewniczy został opracowany na podstawie *Słownika etymologicznego nazw geograficznych Śląska* (1970–2016). Część materiału słownika pochodzi z kartoteki *Flurnamen*, która obejmuje nazwy zbierane w terenie bezpośrednio przez Niemców w celach germanizacyjnych, kartoteka zawiera wiele nazw polskich. Jednakże słownik notuje też ciekawy materiał historyczny archiwizowany po II wojnie światowej na potrzeby prac polonizacyjnych Komisji Ustalania Nazw Miejsowych (i Obiektów Fizjograficznych) działającej przy Urzędzie Rady Ministrów – są to przede wszystkim nazwy niemieckiego pochodzenia. Wiele nazw powojennych ma sztuczny charakter, a ich twórcami są naukowcy, często językoznawcy (por. Swoboda 2015: 41–54; Kołodziejczyk, Szmytkie 2016: 361–410), dlatego analizie poddane są nazwy opatrzone najwcześniejszą datą, bez uwzględnienia dalszych zmian.

## 2. Metodologia badań

Odmiennosc systemów słowotwórczych (a więc i nazwotwórczych) polskiego i niemieckiego sprawia, że podobne ze względu na motywację konstrukty złożone mają inną budowę słowotwórczą. W języku niemieckim istnieją formacje komponowane, zawierające przynajmniej dwa morfemy swobodne typu *Buchen-Berg*, *Gold-Berg*, pisane osobno, z dywizem lub łącznie – bez interfiksu (złożenia bezpośrednie) lub z interfiksami *-s-*, *-es-*, *-er-*, *-e-*, *-n-*, *-en-*, *-er-* (złożenia pośrednie) (por. Morciniec 202: 80). W języku polskim

nazwy te najczęściej się zestawia, np. *Bukowa Góra*, *Złota Góra*, lub rzadko przekształca w zrosty, np. *Kanigóra*, *Waligóra*, lub złożenia, np. *Winnogóra*, *Twardogóra*<sup>2</sup>.

Znane są sposoby zapożyczania niemieckich compositów apelatywnych do języka polskiego. Paweł Smoczyński w swoich badaniach zauważył dwa podstawowe procesy: przejęcie jednego z członów compositów niemieckich i elipsę członu pozostałego lub zastąpienie jednego z członów sufiksem określającym ogólną klasę przedmiotów. Poza tym w języku polskim możliwe są też zestawienia (Smoczyński 1966: 39–46).

Ponieważ Śląsk jako teren pograniczny czerpał w różnych okresach swej przynależności państwowej z obu systemów nazewniczych, traktując wszystkie rodzaje nazw złożonych jako ekwiwalenty językowe, których budowa słowotwórcza nie ma wpływu na motywację i znaczenie genetyczne fundujących je apelatywów. Argumentem za takim traktowaniem nazw jest moje przeświadczenie, że „nazwy mówią”, że istnieje w nich pierwiastek semantyczny związany z motywacją ich powstania, wyborem spośród zasobu apelatywów tych, które są dla człowieka szczególnie ważne, stanowią dla niego wartość. Zastosowana w moich badaniach metodologia językowego obrazu świata<sup>3</sup> pozwala traktować nazwy własne jako te, które ukazują sposób interpretowania przez człowieka rzeczywistości pozajęzykowej, jej kategoryzację, sposoby wartościowania. Wyniki moich badań nad obrazem Śląska w nazwach własnych pozwalają założyć, że onimiczne obrazy świata – polski i niemiecki – są spójne i niezwykle podobne, na równi więc traktując nazwy pierwotnie niemieckie z komponentem *Berg* i polskie z członem *góra*<sup>4</sup>.

---

<sup>2</sup> Ponieważ w polskim systemie nazwotwórczym większość nazw geograficznych ma postać jednoczłonową, a rolę członu utożsamiającego przejmują sufiks, w materiale współczesnym będą widoczne formy przyrostkowe typu *Bucznic*, *Bukowiec*, *Złotnik*. Na temat uniwersalizacji w toponimii pisała T. Gondecka (1976: 111–130).

<sup>3</sup> *Językowy obraz świata* (za Jerzym Bartmińskim 2007: 12) rozumiem jako zawartą w języku interpretację rzeczywistości dającą się ująć w postaci zespołu sądów o świecie. Sądy te mają oparcie nie tylko w samym języku (jego słownictwie, gramatyce, kliszowanych tekstach), lecz także mogą być implikowane przez formy językowe utrwalone na poziomie społecznej wiedzy, przekonań, mitów i rytuałów, kryjące w sobie ludową naiwność, sposoby kategoryzacji i wartościowania. Analizując materiał onimiczny, zwracam więc szczególną uwagę na te aspekty funkcjonowania nazw.

<sup>4</sup> W przykładach podaję nazwę pierwotną lub najwcześniej notowaną. Wiele nazw górskich to nazwy pierwotnie niemieckie. W odkrywaniu onimicznego obrazu świata nie jest najważniejsze, kiedy nazwa dokładnie powstała, dlatego dla wielu oronimów zastosowałam uproszczoną datę: przed 1945 r.

### 3. Stan badań

Na temat nazw komponowanych w różnych językach powstało wiele publikacji, zarówno tych dotyczących apelatywów: szczególnie złożzeń i zrostów (por. np. Grzegorzyczkova, Laskowski, Wróbel (red.) 1998: 455–468, 510; Handke 1976), jak i onimów: złożzeń i zestawień traktowanych łącznie ze zrostami (por. np. Taszycki 1960: 59–64; Warchoń (red.) 2000). Wiele z nich ma charakter strukturalistyczny, część autorów zwraca jednak uwagę na aspekt semantyczny komponentów tworzących nazwy (por. Klisiewicz 2002; Choroś 2011).

Podstawa apelatywna *góra* przede wszystkim jest analizowana jako komponent oronimów (np. Zierhofferowa, Zierhoffer 2001: 313–322). Z nowszych ustaleń na temat nazw górskich, wykorzystujących metodologię językowego obrazu świata, ukazujących sposoby konceptualizacji, osvajania przestrzeni i metaforyzacji należy wymienić m.in. prace Agnieszki Jurczyńskiej-Kłosok (2010: 121–138, 2020) oraz artykuły Ewy Komorowskiej (2000: 73–106), Haliny Kurek (2002: 139–164), Marii Biolik (2001: 333–340), Mariusza Rutkowskiego (2001: 323–332), Krzysztofa Koseckiego (2014: 207–218), Ewy Wolnicz-Pawłowskiej (2021: 79–90) i Danuty Lech-Kirstein (2019: 351–366).

### 4. Analiza materiału<sup>5</sup>

Przedmiotem opisu są człony dyferencjalne nazw komponowanych z członem utożsamiającym *Berg / góra*. Wyjątkowe miejsce wśród nich mają nazwy metonimiczne z członem oznaczającym **florę górską**, przede wszystkim **drzewa: *Birke / brzoza: Birkberg*** 1887, pol. *Brzeźnik*, g., Kotlina Jeleniogórska i Wzgórze Łomnickie, Sudety Zach., NGŚ I: 53; ***Buch / buk: Buchberg*** przed 1945, pol. *Buczek*, g., Pog. Kaczawskie, Sudety Zach., NGŚ I: 117; ***Eberesche*** ‘jarzębina’: *Ebereschen-Berg* przed 1945, pol. *Świerczyna*, też *Smreczyna*, wzg., Masyw Raduni, gm. Łagiewniki, d. p. dzierz., NGŚ XIV: 43; ***Eich / dąb: Eichberg*** 1786, pol. *Dąbrowa Bolesławicka*, wś, gm. Bolesławiec, dśl., NGŚ II: 89; *Eichberg* przed 1945, pol. *Dąbrówka*, g., Pog. Bolkowskie, Sudety

<sup>5</sup> Zbiór śląskich nazw geograficznych z komponentem *Berg / góra* liczy kilkaset jednostek, dlatego analizie jakościowej poddałam tylko przykładowe nazwy (po jednym przykładzie toponimów, oronimów i mikrotoponimów utworzonych od danego apelatywu), ukazujące poszczególne elementy dyferencjalne. Układ hasel w obrębie kategorii jest alfabetyczny (za podstawę biorę nazwy niemieckie). Po nazwie pierwotnej (najczęściej niemieckiej) podaję jej późniejszą formę (polską), nawiązującą znaczeniowo do nazwy pierwotnej. Podaję także nazwy polskie istniejące bez swoich niemieckich odpowiedników oraz nazwy całkowicie zmienione przez KUNM.

Śród., NGŚ II: 91; **Erle** 'olcha': *Jowcze* vel *Erliberch* ok. 1300, pol. *Jawiecz* a. *Jowecz*; d. wś; ok. Grodkowa, opol., NGŚ IV: 84; *Erlen Berg* przed 1945, pol. *Myszka*, wzg., d. p. trzeb., NGŚ VIII: 79; **Espe / osika**: *Aspen Berg* przed 1945, pol. *Osiczno*, wzg., Guzice, gm. Polkowice, leg., NGŚ IX: 96; **Esche / jesion**: *Eschenberg* przed 1945, pol. *Jasień*, g., Masyw Śnieżnika, Sudety Wsch., NGŚ IV: 76; **Fichte / świerk, smrek**: *Fichtenberg* przed 1945, pol. *Świerczek*, też *Smrek*, g., Pog. Bolkowskie, Sudety Śród., NGŚ XIV: 42; **Hasel / orzech, leszczyna**: *Haselberg* przed 1945, pol. *Orzech*, g., G. Bardzkie, Sudety Śród., NGŚ IX: 93; **Kiefer / sosna**: *Kieferberg* 1864, pol. *Sośnia Góra*, też *Sosnowa Góra*, *Mokierska-Sośnia Góra*, cz. wsi Mokre, dziś mto Mikołów, śl., NGŚ XII: 153; *Kieferberg* przed 1945, pol. *Sosenka*, wzg., G. Złote, Sudety Wsch., NGŚ XII: 149–150; **Linde / lipa**: *Lindenberg* 1845, †*Lindenberg* (bez n. pol.), folw., Płóczki Górne, gm. Lwówek Śl., dśl., NGŚ VII: 2; *Linden-Berg* przed 1945, pol. *Lipia Góra*, wzg., d. p. dzierz., NGŚ VII: 4; **Pappel** 'topola': *Popelberg* przed 1945, pol. *Popiel*, g., Grzbiet Wsch., G. Kaczawskie, Sudety Zach., NGŚ X: 133; **Tanne / jodła**: *Tannenberg* przed 1945, pol. *Jodłownik*, przys., Ostroszowice, gm. Dzierżoniów, dśl., NGŚ IV: 106; *Tannenberg* przed 1945, pol. *Jedlak*, wzg., leśn. Mokre, gm. Głubczyce, opol., NGŚ IV: 89; *Jodla Góra* 1925–1942 (bez n. niem.), wzn., wś Kotórz Mały, gm. Turawa, opol., NGŚ IV: 106; **Ulme / wiąz**: *Ulmen Berg* przed 1945, pol. *Wiązowa*, g., G. Krucze, G. Kamienne, Sudety Śród., NGŚ XV: 20; **Wacholder / jałowiec**: *Wachholder (!) Berg* przed 1945, pol. *Jałowcowa*, też *Góra Jałowcowa*, wzg., d. p. wałb., NGŚ IV: 60–61; **Weide / wierzba**: *Weiden-Berg* przed 1945, pol. *Czerwony Las*, wzg., d. p. złotor., NGŚ II: 71. Wśród tych nazw znajdują się też rośliny, które mogły rosnać w sadach: **Kirsch / wiśnia**: *Kirsch-Berg* przed 1945, pol. *Wiśniowa Góra*, wzg., d. p. mil., NGŚ XV: 93; **Pflaume** 'śliwa': *Pflaumen-Berg* 1949, pol. *Tarnica*, też *Rybnicki Grzbiet*, szczyt, G. Wałbrzyskie, Sudety Śród., NGŚ XIV: 65. Podstawami są także **krzewy i inne mniejsze rośliny**: **Beer / jagoda**: *Beer Berg*, pol. *Jagodne*, wzg., d. p. lubin., NGŚ IV: 56; **Heidel / wrzos**: *Heidenberg* 1789, pol. *Wrześnik*, os., Świerków, gm. Nowa Ruda, dśl., NGŚ XVI: 3 (por. też *Heide* 'pustkowie, wrzosowisko'); *Heidel-Berg* 1940, pol. *Wrzesiny*, też *Biała Skąta*, g., G. Stołowe, Sudety Śród., NGŚ XVI: 1; **Klee** 'koniczyna': *Kleeberg* przed 1945, pol. *Górzyca*, g., Krowiarki, Masyw Śnieżnika, Sudety Wsch., NGŚ III: 88; **Rose / róża**: *Rosenberg* ok. 1300, pol. *Rozbark*, cz. mta, Bytom, śl., NGŚ XI: 145; *Rosen-Berg*, pol. *Czubka*, g., d. p. kam., NGŚ II: 75. Także w tej grupie znajdują się podstawy polskie, niemające swych odpowiedników niemieckich, np. **Fiołek**: *Góra Fiołkowa* przed 1945, wzg., d. p. tys., NGŚ IV: 78; **Kalina**: *Kalinkeberg* przed 1945, pol. *Kalinka*, wzg., d. p. strzel., NGŚ IV: 122.

Kolejną grupą nazw metonimicznych są *composita* zawierające komponent od nazw gatunkowych **dzikich zwierząt**<sup>6</sup>: **ptaków**: **Adler / orzeł**: *Adlergebirge* przed 1945, pol. *Góry Orlickie*, góry, Sudety Środ., NGŚ III: 87; **Ammer / trznadel**: *Ammer Berg* przed 1945, pol. *Trznadel*, wzg., ok. Komarna, gm. Janowice Wielkie, dśl., NGŚ XIV: 104; **Dohle / kawka**: *Dohlenberg* przed 1945, pol. *Kawczyn*, os. do wsi Nowa Bystrzyca, gm. Bystrzyca Kłodzka, dśl., NGŚ IV: 159; *Dohlenberg* przed 1945, pol. *Kawczak*, g., G. Bystrzyckie, Sudety Środ., NGŚ IV: 159; **Elster / Schalaster / sroka**: *Elsterberg*, *Srocza Góra* 1845, kol. Pniowa, gm. Toszek, śl., NGŚ XIII: 13; *Schalasterberg* przed 1945, pol. *Jastrząbek*, g., G. Stołowe, Sudety Środ., NGŚ IV: 79; **Eule / sowa**: *Eulenburg* 1789, pol. *Sowa*, przys., gm. Nowa Ruda, dśl., NGŚ XII: 156; *Eulenberg* przed 1945, pol. *Sowiniec*, wzn., w Szklarskiej Porębie, p. jel., NGŚ XII: 159; *Sowio Gora* 1925–1942, Nowa Wieś Królewska, dziś cz. Opola, opol., NGŚ XII: 158; **Falke / sokół**: *Valckenberger*, *Falkenberg* 1631, pol. *Sokolec*, wś, gm. Nowa Ruda, dśl., NGŚ XII: 141; *Falken Berge* przed 1945, pol. *Sokole Góry*, góry, Rudawy Janowickie, Sudety Zach., NGŚ XII: 141; **Finke / zięba**: *Finkeberg* 1949, pol. *Zięba*, wzn. w mieście Głuchołazy, opol., NGŚ XVI: 147; **Geier / sęp**: *Geyersberg* 1433, pol. *Sępów*, przys. Wilkowa, gm. Złotoryja, dśl., NGŚ XII: 76; *Geiersberg* przed 1945, pol. *Jastrzębiec*, g., Grzbiet Kamienicki, G. Izerskie, Sudety Zach., NGŚ IV: 80; **Habicht / jastrząb**: *Habichtsberg* przed 1945, pol. *Jastrzębia*, g., d. p. kam., NGŚ IV: 79; **Krähē / wrona**: *Krähenberg* przed 1945, pol. *Wrona*, g., Wzgórza Łomnickie, Kotlina Jeleniogórska, Sudety Zach., NGŚ XV: 148; **Lerche / skowronek**: *Lerchenberg* 1845 (*Lirchenberg* 1361), pol. *Skowronek*, d. kol. i folw. włączone do Przeździecy, gm. Wleń, dśl., NGŚ XII: 111; *Lechnenberg* przed 1945, pol. *Skowronek*, wzg., Pog. Kaczawskie, Sudety Zach., NGŚ XII: 111; **Meise / sikora**: *Meisenberg* przed 1945, pol. *Sikornik*, g., Wysoczyzna Międzyzyleska, Kotlina Kłodzka, Sudety Zach., NGŚ XII: 93; **Rabe / kruk**: *Rabenberg* przed 1945, pol. *Krukowa*, g., Karkonosze, Sudety Zach., NGŚ VI: 50; **Uhu / puchacz**: *Uhu Berg* przed 1945, pol. *Sowiniec*, wzg., d. p. średz., NGŚ XII: 159; **Zeisig / czyżyk**: *Cajzigberg*, *Zeisig-Berg* przed 1945, pol. *Czyżyk*, wzg., d. p. prud., NGŚ II: 76; *Cziskanberg* 1242, pol. *Cisów*, przys. Cieszów, gm. Stare Bogaczowice, dśl., NGŚ II: 45 (: śrwniem. *zîse*, *zîsec* ‘czyżyk’, NGŚ nazwę wywodzi od ap. *cisek*); także **hოდowlanych**: **Gans** ‘gęś’: *Gans-Berge* przed 1945, pol. *Jedlice*, wzg., d. p. świd., NGŚ IV: 89; **Ente / kaczka**: *Entenberg* przed 1945, pol. *Kaczorek*, g., Pog. Bolkowskie, Sudety Środ., NGŚ IV: 116; **Taube / gołąb**: *Taubenberg* przed

<sup>6</sup> Część tych nazw może bezpośrednio pochodzić od nazwisk, nie jest to jednak potwierdzone.

1945, pol. *Gołębnik*, g., Wzgórza Łomnickie, Sudety Zach., NGŚ III: 65; **ssaków**: *Dachs* ‘borsuk’: *Dachs-Berg* przed 1945, pol. *Jełownik*, pot. *Koło Wieży*, wzg., d. p. opol., NGŚ IV: 94; **Igel** ‘jeź’ (niewykluczone też od pol. *igła* ‘szpiczasta góra’): *Igels-Berg* przed 1945 pol. *Głowica*, wzg., d. p. szpr., NGŚ III: 48; **Fuchs / lis**: *Fuchsberg* przed 1945, pol. *Lisia Góra*, d. os. do Białego Kamienia, dziś mto Wałbrzych, dśl., NGŚ VII: 14; *Fuchsberg* przed 1945, pol. *Liszka*, g., G. Bystrzyckie, Sudety Środ., NGŚ VII: 18; **Hirsch / jelen**: *Hyrzberc* 1281, pol. *Jelenia Góra*, mto, dśl., NGŚ IV: 92; *Hirsch Berge* przed 1945, pol. *Jelenie Góry*, wzgórza, d. p. opol., NGŚ IV: 92; *Górki Jelenie* 1674 (bez n. niem.), n. leśna, dziś mto Orzesze, śl., NGŚ III: 83; **Wolf / wilk**: *Grosser Wolfsberg*, pol. *Wilcza Góra*, g., G. Złote, Sudety Wsch., NGŚ XV: 65; i wyjątkowo **owadów**: **Hummel / trzmiel**: *Hummelberg* przed 1945, pol. *Trzmielak*, też *Trzmielarz*, g., Pog. Karkonoskie, Karkonosze, NGŚ XIV: 103; **Mücke** ‘komar’: *Mücke-Berg* przed 1945, pol. *Dębina*, też *Górka pod Grotkami*, *Górka*, wzg., d. p. woł., NGŚ II: 97.

Niewiele jest określeń z wyższego rzędu taksonomii, np. **Baum / drzewo**: *Bäumel-Berg* przed 1945, pol. *Drzewnica*, wzg., d. p. strzelin., NGŚ II: 146; **Blume** ‘kwiat’: *Blümel-Berg* przed 1945, pol. *Koło Muchówka*, g., gm. Męcinka, dśl., NGŚ IV: 55; **Pilz / grzyb**: *Pilz Berg*, pol. *Grzybinki*, wzg., d. p. lubin., NGŚ III: 122.

Inne określenia metonimiczne związane są z **obecnością różnych obiektów topograficznych**: **Forst / las**: *Forst Berge* przed 1945, pol. *Czarny Las*, g., G. Kamienne, Sudety Środ., NGŚ II: 57; **Gleis, Geleise** ‘koleina’: *Gleisberg* przed 1945, pol. *Góra Parkowa*, też *Park Sobieskiego*, g., G. Wałbrzyskie, Sudety Wsch., NGŚ III: 79; **Grase** ‘trawa’: *Gräser Berg* przed 1945, pol. *Pokrzywnickie*, wzg., wś Pokrzywnik, gm. Lubomierz, dśl., NGŚ X: 115; **Heger** ‘zagajnik’: *Hegerberg* przed 1945, pol. *Pogorzela*, wzg. między Prężyną a Dobroszowicami, gm. Lubrza, opol., NGŚ X: 110; **Holz** ‘zadrzewiony’: *Holzberg, Mittel Koppa* przed 1945, pol. *Góra Parkowa*, też *Średnia Kopa*, g., G. Opawskie, Sudety Wsch., NGŚ III: 79; **Pass** ‘przełęcz, wąwóz’: *Passberg* przed 1945, pol. *Podzamecka Kopa*, g., Grzbiet Wsch., G. Bardzkie, Sudety Środ., NGŚ X: 107; **See** ‘jezioro’: *See-Berg* przed 1945, pol. *Górzec*, wzg., d. p. leg., NGŚ III: 88; **Wald / las**: †*Waldberg* przed 1945, pol. *Leśnik*, d. zabudowania do wsi Przechód, gm. Korfantów, opol.; NGŚ VI: 134; **Werder / ostrów** ‘wyspa’: *Werder Berg* przed 1945, pol. *Ostrosz*, wzg., d. p. żar., NGŚ IX: 107; **Wiese / polana**: *Wiesen Berge* przed 1945, pol. *Połanka*, g., Grzbiet Wsch., G. Kaczawskie, Sudety Zach., NGŚ X: 119; a także z **podłożem i minerałami** występującymi na tym terenie: **Knauner** ‘głaz’: *Knaunerberg* przed 1945, pol. *Świnka*, g., G. Sowie, Sudety Środ., NGŚ XIV: 57; **Kupfer / miedz**: *Kupfferberg* 1605, pol. *Miedzianka*, wś, gm. Janowce



Wielkie, dśl., NGŚ VII: 136; **Lehm / glina**: *Lehm-Berg* przed 1945, pol. *Glinna*, wzg., d. p. strzelin., NGŚ III: 41; **Sand** 'piasek': *Sand-Berg* przed 1945, pol. *Leśnica*, wzg., d. p. woł., NGŚ VI: 132; *Góra Piaseczna* 1563 (bez n. niem.), wzg., wś-gm. Ornontowice, śl., NGŚ III: 79; **Schiefer** 'łupek': *Schiefer Berg* przed 1945, pol. *Kamiennik*, wzg., d. p. wroc., NGŚ IV: 133.

Członami odróżniającymi mogą być też przymiotniki oznaczające **kolory**, związane z wydobywanymi na tym terenie **minerałami**, zwracające uwagę na kolor gleby czy roślinności ją porastającej: **Blau / siny** 'niebieski': *Blauer Berg* 1928, pol. *Siniak*, g., Grupa Śnieżnika, Sudety Wsch., NGŚ XII: 94; **Braun** 'brązowy': *Brauner Berg* to pol. *Rudzik*, g., Sokole Góry, Rudawy Janowickie, Sudety Zach., NGŚ XII: 24; **Gold / złoty (złoto)**: *Gold-Berg*, dziś *Złota Góra* 1886, g., Brama Krzeszowska, Sudety Środ., NGŚ XVI: 155; **Grün / zielony**: *Grunbreg* ok. 1300, dziś *Zielona Góra*, mto, lubus., NGŚ XVI: 143; **Rot / czerwony, rudy (ruda)**: *Roterberg* przed 1945, pol. *Czerwieniec*, g., Pogórze Izerskie, Sudety Zach., NGŚ XII: 68; *Rote Berg*, dziś *Rudna*, wzg., wś Rudna, dśl., NGŚ XII: 17; **Schwarz / czarny**: *Schwarzeberg*, n. pol. *Czarna Góra*, g., Grupa Śnieżnika, Sudety Wsch., NGŚ II: 52; **Silber / srebrny (srebro)**: *Silberberg* 1331, pol. *Srebrna Góra*, wś, gm. Stoszowice, dśl., NGŚ XIII: 12; *Silber Berg* przed 1945, pol. *Srebrna*, wzn., Grzbiet Mały, G. Kaczawskie, Sudety Zach., NGŚ XIII: 12; **Weiss** 'biały': *Weiberg* przed 1945, pol. *Glinnik*, wzg., d. p. zgorz., NGŚ III: 41.

Można też wyróżnić inne nazwy **charakteryzujące obiekt** bezpośrednio lub przenośnie: **Dürr / suchy** 'goły': *Dürreberg* 1845, pol. *Sucha Góra*, os. do Starej Morawy, gm. Stronie Śl., dśl., NGŚ XIII: 108; *Dürrer-Berg* przed 1945, pol. *Dłużec*, g., d. p. kam., NGŚ II: 107; **Finster** 'ciemny, mroczny': *Finster Berg* przed 1945, pol. *Czarna Góra*, wzg., d. p. oleś., NGŚ II: 52; **Glanz** 'błyszczący': *Glanz-Berg* przed 1945, pol. *Kłęcz*, też *Kopczyk*, wzg., d. p. średz., NGŚ V: 19; **Glass** 'szklany': *Glass-Berg* przed 1945, pol. *Kamionka*, g., d. p. strzel., NGŚ IV: 137; **Hart / twardy**: *Hartenberg* 1666/67, d. *Twardów*, dziś *Górzyniec*, cz. mta Piechowice, dśl., NGŚ III: 89; *Harthberg* przed 1945, pol. *Podleśna*, wzg., d. p. zgorz., NGŚ X: 100; **Hell** 'jasny': *Heller Berg* przed 1945, pol. *Czerniauwka*, wzg., d. p. lub. i lwów., NGŚ II: 64; **Kahl / goły** 'łyśy': *Kahlberg* przed 1945, pol. *Golina*, g., Krowiarki, Grupa Śnieżnika, Sudety Wsch., NGŚ III: 62; **Klein / mały**: *Guhrau Klein*, pol. *Górka*, też *Mała Góra*, przys., gm. Niemodlin, opol., NGŚ III: 82; *Od gruntu małych Gurek* 1566 (bez n. niem.), dziś *Górki Małe*, wś, gm. Brenna, śl., NGŚ III: 83; **Lang / długi**: *Langeberg* przed 1945, pol. *Góreczno*, też *Świeradów Górny*, cz. mta Świeradów-Zdrój, NGŚ III: 81; *Langenberg* przed 1945, pol. *Długa*, g., G. Wałbrzyskie, Sudety Środ., NGŚ II: 104; **Licht** 'łśniący': *Lichtenberg*, *Lichtenberck* 1346, dziś *Białogórze*, wś, gm. Zgorzelec, dśl., NGŚ

XVII: 47; **Scharf / ostry**: *Scharf Berg* przed 1945, pol. *Ostrzyca*, g., d. p. złotor., NGŚ IX: 110; **Spitz / ostry**: *Spitz Berg* przed 1945, pol. *Ostra*, wzn., Rudawy Janowickie, Sudety Zach., NGŚ IX: 105; **Trocken / suchy**: *Colonie Trockenberg* 1792, pol. *Sucha Góra*, cz. Tarnowskich Gór, śl., NGŚ XIII: 109; **Wild / dziki**: *Gross Wildberg* przed 1945, pol. *Dzikowiec*, g., G. Suche, Sudety Środ., NGŚ II: 163.

Duża grupa nazw związana jest z wrażeniami **wzrokowymi i słuchowymi**, często metaforycznymi, związanymi z: **kształtem**: **Kegel** ‘stożek, kręgiel’: *Kebelberg* przed 1945, pol. *Kopiec*, g., Kotlina Kłodzka, Sudety Środ., NGŚ V: 145; **Kuppel** ‘kopuła’: *Kuppelberg* przed 1945, pol. *Koło Źródła*, wzg., d. p. średz., NGŚ IV: 56; **Pfropf / czopek** ‘korek’: *Pfropf-Berg* przed 1945 pol. *Czop*, g., d. p. jel., NGŚ II: 74; **Rüssel** ‘ryj, trąba’: *Rüssel-Berg* przed 1945, pol. *Dziobotka*, wzg., d. p. dzierz., NGŚ II: 164; **Scheere** ‘nożyce’: *Scheer-Berg* przed 1945, pol. *Czubatka*, g., d. p. dzierz., NGŚ II: 74; **Stern** ‘gwiazda’: *Sternberg* 1845 pol. *Drzewiec*, os., gm. Kluczbork, opol., NGŚ II: 145; **Stirn / czolo**: *Stirnberg* przed 1945, pol. *Czolo*, g., Przedgórze Karkonoszy, Sudety Zach., NGŚ II: 74; **dźwiękiem**: **Klapper** ‘grzechotka, klekot; osoba hałasująca’: *Klapper Berg* przed 1945, pol. *Kłopot*, g., okol. Kłodzka, dśl., NGŚ V: 23; **Klingel / dzwonek**: *Klingel-Berg* przed 1945, pol. *Dzwonek*, też *Pod Autostradą*, wzg., d. p. wroc., NGŚ II: 165; **Pfeiffer** ‘gwizdek; flecista, osoba gwizdząca, świszcząca’: *Pfeifferberg* przed 1945, pol. *Świstak*, g., G. Krucze, Sudety Środ., NGŚ XIV: 59.

Pozostałe nazwy wykorzystują zasadę metonimii, aby zwrócić uwagę na **kulturę, m.in. prawa własności**<sup>7</sup>: **Bauer / chłop, kmięć**: *Bauern Berg* przed 1945, pol. *Kmiecie Górki*, wzg., d. p. klucz., NGŚ V: 24; **Bürger / mieszczanin**: *Bürgerberg* przed 1945, pol. *Górka Mieszkańska*, wzg., Pog. Kaczawskie, Sudety Zach., NGŚ III: 82; **Fürsten** ‘książęcy’: *Fürsten-Berg* przed 1945, pol. *Koło Mostu*, wzg., d. p. średz., NGŚ VI: 73; **Herrn** ‘pański’: *Herrnberg* przed 1945, pol. *Mężyk*, g., G. Bardzkie, Sudety Zach., NGŚ VII: 127; **Herzogin** ‘księżna’: *Herzogin Berg* przed 1945, pol. *Sośnie*, wzg., d. p. bol., NGŚ XII: 155; **Kramer** ‘kramarz, handlarz’: *Kramerberg* przed 1945, pol. *Krzywucha*, g., G. Suche, G. Kamienne, Sudety Środ., NGŚ VI: 66; **Pfaffen / księży**: *Pfaffenberg* przed 1945, pol. *Księża Góra*, wzg., Pog. Kaczawskie, Sudety Zach., NGŚ VI: 73; **Scholz** ‘soltys’: *Scholzenberg* przed 1945, pol. *Polna*, g., d. p. lwów., NGŚ X: 123; **Schäfer** ‘pasterz’: *Schäfer Berg* przed 1945, pol. *Pokojne*, wzg. w okol. Swojczyc, dziś Wrocław, dśl., NGŚ X: 114; **działalność zawodową człowieka**: **Galgen / szubienica**: *Galgen Berg* przed 1945, pol. *Szubienicza Góra*, też *Kostnica*, g., Masyw

<sup>7</sup> Pomijam nazwy dzierżawcze.

Śnieżnika, Sudety Wsch., NGŚ XIII: 155; **Keller** ‘piwnica’: *Keller Berge* przed 1945, pol. *Pokrzywki*, wzg., wś Piskorzyna, gm. Wińsko, dśl., NGŚ X: 114; **Mühl** ‘młyn’: *Mühlberg* przed 1945, pol. *Polanka*, wzg., wś Bukówek, gm. Środa Śl., dśl., NGŚ X: 118; **Wache** ‘straż’: *Wache-Berg* przed 1945, pol. *Czuj*, wzg., d. p. średz., NGŚ II: 75; **Warte** ‘strażnica’: *Wartenberg* 1845, pol. *Podgóra*, przys. Rościsławic, gm. Oborniki Śląskie, dśl., NGŚ X: 90; **rolnictwo: Grund / pole**: *Grundberg* przed 1945, pol. *Polna*, g., Wysoczyzna Rybnicy, Kotlina Jeleniogórska, Sudety Zach., NGŚ X: 123; **Erse** ‘groch’: *Erbsen-Berg* przed 1945, pol. *Polna Góra*, g., wś Borówno, gm. Czarny Bór, dśl., NGŚ X: 123; **Hafer / owies**: *Haferberg* przed 1945, pol. *Owiesno*, wzg., d. p. oł., dśl.; NGŚ IX: 116; **Hirse / proso, jagły**: *Hirseberg* przed 1945, pol. *Jaglarz*, g., Pog. Kaczawskie, Sudety Zach., NGŚ, IV: 55; **Hopfen / chmiel**: *Hopfenberg* przed 1945, pol. *Chmielnik*, kol. wsi Pawłów, gm. Pietrowice Wielkie, śl., NGŚ II: 11; *Hopfenberg* przed 1945, pol. *Chmielnik*, g., Kotlina Jeleniogórska i Wzgórza Łomnickie, Sudety Zach., NGŚ II: 11; **Weine / winorośl / wino**: *Weinberg* 1371, pol. *Winna Góra*, wś, gm. Jordanów Śląski, dśl., NGŚ XV: 83; *Am Weinberge* 1925–1942, pol. *Winnogóra*, wzg., Gierałcice, gm. Wołczyn, opol., NGŚ XV: 84; **Weizen / pszenica**: *Weizen Berg* przed 1945, pol. *Pszeniczna Góra*, wzn., d. p. sycowski, NGŚ XI: 66; **jakość gleby: Derma**: *Derminowa Górka* przed 1945 (: *derma* ‘skóra’, bez n. niem.), wzg., d. p. tys., NGŚ II: 94; **Quark / ser, twaróg**: *Quark Berg* przed 1945, pol. *Twarożek*, pot. *Serowa Góra*, wzg., d. p. lubin., NGŚ XIV: 115; **hodowlę zwierząt: Ochs** ‘wół’: *Klein Ochsen Berg* przed 1945, pol. *Leśna*, wzg., d. p. bol., NGŚ VI: 130; **Schaf / owca**: *Schäferberg* 1845, pol. *Owca Góra*, g., Kotlina Kłodzka, Sudety Wsch., NGŚ IX: 113; **Schwein, Sau / świnia**: *Schweinberg* 1795, pol. *Świnka*, os. do wsi Szczepanów, gm. Środa Śl., dśl., NGŚ XIV: 57; *Sauberg* przed 1945, pol. *Świniec*, też *Świnia Góra*, szczyt, Pog. Izerskie, Sudety Zach., NGŚ XIV: 56–57; **Ziege / koza** (też metaforycznie o miejscu, gdzie pasą się kozy): *Ziegeberg* przed 1945, pol. *Kozi Róg*, g., G. Suche, G. Kamienne, Sudety Środ., NGŚ VI: 20; *Kozia Górka*, gw. *kozio górka* 1984 (bez n. niem.), przys. do wsi Zebrzydowice Dolne, gm. Zebrzydowice, śl., NGŚ VI: 20; **rodzaj opłaty za dzierżawę obiektu: Butter** ‘masło’: *Butter-Berg* przed 1945, pol. *Głębik*, wzg., d. p. średz., NGŚ III: 43; *Butter-Berg* przed 1945, pol. *Podleśna*, wzg., d. p. złotor., NGŚ X: 100; **Eier** ‘jajko’: *Eier-Berg* przed 1945 pol. *Sośniak*, wzg., d. p. trzeb., NGŚ XII: 153; **położenie<sup>8</sup> względem innych obiektów, osad itp.: Mittel** ‘środkowy’: *Mittel Berg* przed 1945, pol. *Leśna Góra*, g., d. p. kam.,

<sup>8</sup> Pomijam nazwy relacyjne oraz nazwy od wyrażen przyimkowych.

NGŚ VI: 130; **Verloren** ‘samotny, opuszczony, zapomniany’: *Verlorener Berg* przed 1945, pol. *Leśnik*, g., d. p. lubin., NGŚ VI: 134.

Interesujące są też określenia utrwalające **pamięć o jakichś wydarzeniach**: **Hunger / głód**: *Hungerberg* przed 1945, pol. *Głodówka*, g., Pog. Izerskie, Sudety Zach., NGŚ III: 46; **Todten / zmarły**: *Todten Berg* przed 1945, pol. *Leśnica*, wzg., d. p. woł., NGŚ VI: 132; **Streit** ‘spór’: *Streitberge* przed 1945, pol. *Jaglarz*, wzg., d. p. prud., NGŚ IV: 55; a także **nazwy wartościujące**: **Boży**: *Bozagora sive Monte oliveti* ok. 1300 (*Boża Góra*), dziś *Górki Śląskie*, wś, gm. Nędza, śl., NGŚ III: 82; **Gut / dobry**: *Gut Gora* 1256, wś, gm. Niemodlin, opol., NGŚ III: 78; **Heilig / święty**: *Heligerberg*, też *Heiligen Berg*, *Stiener* przed 1945, pol. *Święta Góra*, g., G. Krucze, G. Kamienne, Sudety Środ., NGŚ XV: 52.

## 5. Wnioski

Apelatyw *góra* w śląskim nazewnictwie geograficznym tworzy zarówno oronimy, jak i toponimy oraz mikrotoponimy oznaczające każde wyróżniające się wzniesienie terenu<sup>9</sup>.

Ponieważ Śląsk jest terenem pogranicznym, w jego onimicznym obrazie świata współlistnieją nazwy niemieckie i polskie. Onimy pierwotnie niemieckie to złożenia z drugim członem *Berg* pisane łącznie, rozdzielnie lub z dywizem, nieliczne są nazwy z pierwszym członem *Berg*, por. *Berhäuser*, pol. †*Górnica*; *Berghof*, pol. †*Górniak*; *Berghoff*, pol. *Górzanka*; *Bergkolonie*, pol. *Górna*. Część nazw to hybrydy polsko-niemieckie, np. *Graberberg*, pol. *Grabnik*; *Guhrberg*, pol. *Góra*; *Der Gurkenberg*, pol. *Górki*. Niewiele jest nazw pierwotnie polskich bez odpowiedników niemieckich, np. *Dermi-nowa Górka*, *Góra Fiołkowa*, *Góra Piaseczna*, *Górki Jelenie*, *Górki Małe*, *Jodla Góra*, *Lissegar (Lisia Góra)*, *Sloto gora* – są to formacje zestawione z członu utożsamiającego *Góra / Górką / Górki* i przymiotnikowego członu dyferencjalnego.

Prace Komisji po II wojnie światowej zmieniły nieco onimiczny obraz Śląska, widoczna jest np. eliminacja nazw konotujących negatywne uczucia, por. zmiany *Galgenberg* (: *Galgen* ‘szubienica’) na pol. *Jelonek* czy *Dudziarz*; *Todten Berg* (: *todten* ‘martwy’) na pol. *Leśnica*; *Verlorener Berg* (: *verloren* ‘samotny, opuszczony, zapomniany’) na pol. *Leśnik*. W materiale widoczne są

<sup>9</sup> Wyjątkowo pojawia się hydronim *Giersdorfer-* lub *Heidelberg* (1789, pol. *Wrzosówka*, rzeka; prawy dopływ Kamiennej, Bóbr, Odra, NGŚ XVI: 4), gdyż jak podają słowniki apelatyw *góra* może też oznaczać ‘górnny bieg rzeki’ czy ‘stromy brzeg rzeki’ (SXVI VIII: 1; SP VIII: 94).

także nazwy wprowadzone przez KUNM na zasadzie podobieństwa brzmienia, np. niemieckie *Aspenberg* zastąpiono polskim *Ospówka* czy *Popelberg* – polską nazwą *Popiel*; zdarzają się też nazwy nieprawidłowo skojarzone, np. *Wachholder (!) Berg* to pol. *Strażnik*, skojarzone z niem. *Wache* ‘straż’, podczas gdy *Wacholder* to ‘jałowiec’<sup>10</sup> czy *Hasel-Berg*, *Orzech* 1948, dziś noszący nazwę *Zajęcznik*. Istnieją też inne chrzty KUNM nawiązujące tylko znaczeniowo do nazw pierwotnych, np. *Eich Berg*, pol. *Pod Lasem*; *Buchberg*, pol. *Świrczyna*, też *Wieżowa Góra*; *Birkberg*, pol. *Jabłonna*; lub całkowicie zmienione, np. *Lindenberg*, pol. *Jakuszowskie*, też *Pagórek*; *Kieferberg*, pol. *Sowina*; *Kiefernberg*, pol. *Stromiec*.

W większości jednak nazwy niemieckie zostały zamienione na ich odpowiedniki znaczeniowe polskie, z dostosowaniem do nieco różnego systemu nazewniczego polskiego: 1) usunięto człon rodzajowy (*Langenberg*, pol. *Długa*); 2) utworzono zestawienia (*Langeberg*, pol. *Długa Góra*); 3) zastosowano kalkę językową, pozostawiając złożenie (*Lange-Berg*, *Langer-Berg*, pol. *Długogóra*); 4) wprowadzono formacje sufiksalne, zmieniając konkretny komponent *Berg* na abstrakcyjne sufiksy polskie, np. *-osz*, *-ota*, *-ec*, *-ek*, *-ka*, *-nik*, *-yca*, *-yna* itd. (*Langerberg*, pol. *Długosz*; *Langeberg*, pol. *Długota*; *Langer-Berg*, pol. *Dłużec*; *Langer-Berg*, pol. *Dłużek*; *Langerberg*, pol. *Dłużka*; *Lange-Berg*, pol. *Dłużnik*; *Langeberg*, pol. *Dłużyca*; *Der lange Berg*, pol. *Dłużyna*). Zmiany Komisji Ustalania Nazw Miejscowych miały przede wszystkim charakter słotwórczy i nie wpłynęły znacząco na zmiany semantyczne nazw<sup>11</sup>.

Na podstawie nazw geograficznych z komponentem *Berg* / *góra* możemy opisać fragment onimicznego obrazu Śląska, w którym jawi się on jako kraina mieniąca się kolorami, urozmaicona krajobrazowo, zamieszkała przez liczne gatunki zwierząt i porośnięta licznymi gatunkami roślin, bogata w surowce mineralne, żyzna, zdatna do upraw rolnych i hodowli zwierząt, wykorzystywana przez człowieka również do innych działalności, m.in. kulturalnych i społecznych, wartościowana przede wszystkim pozytywnie (z niewielkimi odchyleniami od normy, np. *Galgenberg*, *Hungerberg*). Rzeczywistość jest interpretowana z punktu widzenia człowieka i przez niego klasyfikowana oraz wartościowana. Onimiczne obrazy Śląska polski i niemiecki są spójne i nie wykazują większych różnic.

<sup>10</sup> Błędnie zapisana nazwa *Wachholder Berg* oznaczałaby ‘górze jałowcową’.

<sup>11</sup> Oczywiście zdają sobie sprawę z tego, że konkretność i abstrakcyjność w strukturze nazw mogą być też elementami językowego obrazu świata.

### Wykaz skrótów wyrazowych

ap. – apelatyw; bol. – bolesławicki; cz. – część; d. – dawny; dśl. – dolnośląskie; dzierz. – dzierzoniowski; folw. – folwark; g., G. – góra, Góry; gm. – gmina; jaw. – jaworski; jel. – jeleniogórski; kam. – kamiennogórski; klucz. – kluczborski; kol. – kolonia; leg. – legnicki; leśn. – leśniczówka; lub. – lubański; lubin. – lubiński; lubus. – lubuskie; lwów. – lwówecki; mil. – milicki; mto – miasto; niem. – niemiecki; n. ter. – nazwa terenowa; ok. – około; okol. – okolica; ol. – oleski; oleś. – oleśnicki; oł. – oławski; opol. – opolski; os. – osada; p. – powiat; Pog. – Pogórze; pol. – polski; pot. – potoczny; prud. – prudnicki; przys. – przysiółek; strzel. – strzelecki; strzelin. – strzeliński; szpr. – szprotawski; śl. – śląskie; śrwniem. – średnio-wysoko-niemiecki; średz. – średzki; Środ. – Środkowe; świd. – świdnicki; trzeb. – trzebnicki; tys. – tyski; wałb. – wałbrzyski; woł. – wołowski; wroc. – wrocławski; Wsch. – Wschodnie; wś – wieś; wzg. – wzgórze; Zach. – Zachodnie; zgorz. – zgorzelecki; zlotor. – złotoryjski; żar. – żarski

### Skróty słowników

- NGŚ – Rospond S. (1970): *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska*. T. I; Borek H., Rospond S. (red.) (1985, 1986). T. II–III; Borek H. (red.) (1988). T. IV. Warszawa–Wrocław; Sochacka S. (red.) (1991–2016). T. V–XVII. Opole.
- SD – Doroszewski W. (red.) (1960): *Słownik języka polskiego*. T. II. Warszawa.
- SP – Sławski F. (red.) (2001): *Słownik prasłowiański*. T. 8. Wrocław.
- SStp – Urbańczyk S. (red.) (1957): *Słownik staropolski*. T. II. Wrocław–Warszawa–Kraków.
- SVI – Mayenowa M.R. (red.) (1974): *Słownik polszczyzny XVI wieku*. T. VIII. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- SW – Karłowicz J., Kryński A.A., Niedźwiedzki W. (red.) (1900): *Słownik języka polskiego*. T. I. Warszawa.
- SWil – Zdanowicz A. i in. (red.) (1861): *Słownik języka polskiego*. Cz. 1. Wilno.

### Literatura

- Biolik M. (2001): *Współczesne konotacje semantyczne oronimów motywowanych nazwami zwierząt na Warmii i Mazurach*. [W:] *Toponimia i oronimia*. Red. A. Cieślakowa, B. Czopek-Kopciuch. Kraków, s. 333–340.
- Choroś M. (2011): *Nazwy złożone w toponimii śląskiej*. Opole.
- Gondecka T. (1976): *Tendencja do uniwerbizacji w nazewnictwie geograficznym*. „Onomastica Slavogermanica”. T. 10, s. 111–130.
- Grimm J., Grimm W.: *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm*, <<http://www.woerterbuchnetz.de>>, dostęp: 25.09.2024.
- Grzegorzczak R., Laskowski R., Wróbel H. (red.) (1998): *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa.
- Handke K. (1976): *Budowa morfologiczna i funkcje compositów polskich*. Wrocław.
- Jurczyńska-Kłosok A. (2010): *Językowy obraz Karpat polskich zawarty w mikrotoponimii Gorców*. „Onomastica” LIV, s. 121–138.
- Jurczyńska-Kłosok A. (2020): *Nazewnictwo Tatr Wysokich. Konceptualizacja przestrzeni górskiej*. Kraków.
- Klisiewicz E. (2002): *Composita toponimiczne motywowane przez antroponimy w dawnym powiecie tarnopolskim*. „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Folia 6. Studia Linguistica” 1, s. 123–127.
- Komorowska E. (2000): *Nazwy metaforyczne w mikrotoponimii tatrzańskiej*. „Onomastica” XLV, s. 73–106.

- Kołodziejczyk K., Szmytkie R. (2016): *Zmiany nazw geograficznych na ziemi kłodzkiej po drugiej wojnie światowej*. „Onomastica” LX, s. 361–410.
- Kosecki K. (2014): *Metafory i metonimie w oronimach tatrzańskich*. [W:] *Mikrotoponimia i makrotoponimia. Problematyka wstępna*. Red. A. Gałkowski, R. Gliwa. Łódź, s. 207–218.
- Kurek H. (2002): *Językowy obraz Podkarpacia (na przykładzie mikrotoponimii Dukielszczyzny)*. [W:] *Rozmaitości językowe ofiarowane prof. dr. hab. Januszowi Strutyńskiemu z okazji Jego jubileuszu*. Red. M. Skarżyński, M. Szpiczakowska. Kraków, s. 139–164.
- Lakoff G., Johnson M. (1988): *Metafory w naszym życiu*. Przekład T. Krzeszowski. Warszawa.
- Lech-Kirstein D. (2019): *Językowy obraz świata w polskich i niemieckich oronimach pochodzących od nazw roślin i zwierząt*. [W:] *Nazwy własne w języku, literaturze i kulturze. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Zofii Abramowicz*. Red. A. Rygorowicz-Kuźma, K. Rutkowski. Białystok, s. 351–366.
- Morciniec N. (2020): *Wprowadzenie do językoznawstwa niemieckiego*. Wrocław.
- Rutkowski M. (2001): *Typ przestrzeni społecznej a nazewnictwo (na przykładzie oronimii Tatr)*. [W:] *Toponimia i oronimia*. Red. A. Cieślíkowa, B. Czopek-Kopciuch. Kraków, s. 323–332.
- Smoczyński P. (1966): *Sposoby przejmowania przez język polski compositów niemieckich*. „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”. T. 6, s. 39–46.
- Swoboda P. (2015): *(Nie)autentyczność mikrotoponimów ustalonych po 1945 r. na Ziemiach Zachodnich*. [W:] *Mikrotoponimy i makrotoponimy w komunikacji i literaturze*. Red. A. Gałkowski, R. Gliwa. Łódź, s. 41–54.
- Taszycki W. (1960): *Złożone nazwy miejscowe w języku polskim*. „Slavia” XIX, s. 59–64.
- Warchoł S. (red.) (2000): *Słowiańskie composita onomastyczne (Toponimia. Varia)*. „Rozprawy Sławistyczne” 17, s. 41–54.
- Wolnicz-Pawłowska E. (2021): *Nazwy wzgórz i wzniesień w nowej warstwie nazewnictwa województwa warmińsko-mazurskiego*. „Prace Językoznawcze” XXIII/2, s. 79–90.
- Zierhofferowa Z., Zierhoffer K. (2001): *Apelatyw góra w oronimii oraz uwagi o polskich nazwach gór Europy i świata*. [W:] *Toponimia i oronimia*. Red. A. Cieślíkowa, B. Czopek-Kopciuch. Kraków, s. 313–322.

